

me da je dosta toga prešlo u 15. stoljeću u ruke obitelji Hunyadi, a tamo je obitavalo i niže rumunjsko plemstvo, koje je ušlo često u kraljevsku službu. Istovremeno je područje služilo kao vojna granica zbog osmanlijske blizine. Tamiška županija specifična je i jer su se ondje preklapale različite jurisdikcije, no sama je pravna praksa pokazala da se to područje svojim institucijama posve uklapa u običaje i zakone Kraljevstva.

Autori su ukupno priredili 362 isprave, uz tri dokumenta u dodatku. Dokumenti su doneseni na latinskom jeziku, dok su regesta i opis isprave napisani rumunjskim jezikom. Potrebno je naglasiti da se, ukoliko postoji, uz signaturu izvornika donosi i signatura u Mađarskom nacionalnom arhivu, u zbirci diplomatskih fotokopija. Osim signature, donosi se fizički opis isprave te izdanja ako ono postoji. U priređivanju slijede se egdotička načela, te u bilješkama ispod svakog dokumenta donose neke nedoumice, popravljajna, nelogičnosti ili pogreške. Isprave su donesene kronološkim slijedom, a izdaju ih kaptoli, županijska vlast, kapetani i banovi, kraljice i kraljevi.

Iako je djelo nastalo je na temelju rukopisa više od 117 godina nakon prvog sveska Frigyesa Pestya, dobro je dočekano zbog svog značaja za istraživanje srednjovjekovne povijesti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Livia Magina i Adrian Magina i sami su autori nekoliko kapitalnih studija za istraživanje srednjovjekovne povijesti, pa ih se može okarakterizirati kao jedne od boljih rumunjskih povjesničara srednje generacije čiji radovi uvelike mogu koristiti i hrvatskim povjesničarima. Hrvatska historiografija od korištenja ovog djela može samo imati koristi, naime, prvo i osnovno, posjede u tome djelu Kraljevstva imali su i pojedinci koji su i nama od interesa (posebice onima zainteresiranim za istraživanje povijesti srednjovjekovne Slavonije ili pravno-institucionalna istraživanja), i spominju se i kao nosioci državnih funkcija. Isto tako, diplomatarij se uklapa u istraživanja mađarske historiografije, koja ima već tradiciju objavljivanja studija i diplomatarija koji se bave određenim područjem, odnosno pojedinim županijama. Tako se mozaik polagano popunjava, a hrvatska bi historiografija mogla od toga samo učiti, a možda se i uključiti u takve vrste istraživanja. No, zasad izravna korist može se pronaći u sitnim detaljima, poput mnogih spomena Matka Talovca, kapetana Beograda i župana Kovina. Isto tako, potrebno je naglasiti rubni položaj tog područja, sličan pojedinim područjima u Hrvatskoj, a objavljivanjem ovog sveska olakšat će se komparativno istraživanje određenih pitanja iz pravne, društvene i administrativne povijesti tamiškog područja i srednjovjekovne Slavonije, a te rezultate staviti u kontekst cijelog Kraljevstva. U svakom slučaju, Livia i Adrian Magina odradili su velik posao te im se samo na kraju može čestitati i nadati se da će nastaviti s takvim projektima u budućnosti.

Suzana Miljan

Decreta regni mediaevalis Hungariae. The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary, 1490-1526, The Laws of Hungary, ser. 1, sv. 4, The Laws of East Central Europe, prema rukopisu Ferenc Döryja priredili Péter Banyó i Martyn Rady uz suradnju Jánosa M. Baka, Charles Schlacks Jr. Publisher – Central European University, Idyllwild CA – Budapest 2012., LVI + 336 str. + CD-ROM

Decreta regni mediaevalis Hungariae projekt je Jánosa M. Baka, profesora emeritusa s Odsjeka za srednjovjekovne studije Srednjoeuropskoga sveučilišta u Budimpešti koji je trajao duže od dvadeset i pet godina. Projekt je urodio kritičkim izdanjima zakona srednjovjekovnog Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva od razdoblja Arpadovića do Mohačke bitke. Unutar samog projekta izašlo je i kritičko izdanje Tripartita, o čemu je već izvjestio Zoran Ladić u svesku 24. ovog Zbornika iz 2006. godine. Kao posljednji svezak izašao je onaj posevećen razdoblju vladavine dinastije Jagelovića (1490.-1526.). U rad na projektu uključio se Martyn Rady, koji je

ovaj svezak u najvećoj mjeri i priredio, u suradnji s Péterom Banyóm. Prilikom rada na projektu, držana su savjetovanja i s nizom europskih stručnjaka za pravna pitanja.

Uvodnu studiju o Ugarskoj za vrijeme Jagelovića (XI-XLVII) potpisuje Martyn Rady. Razdoblje je općenito oslikano kao period općeg propadanja kraljevske moći, najavljujući potpuni krah koji će uslijediti Mohačkim bitkom, kojom se smatra da je nestalo srednjovjekovno Ugarsko Kraljevstvo. Autor je želio pokazati da je to istovremeno bilo i razdoblje stvaranja, unatoč frakcijama koje su pokušavale kontrolirati vladara i vlast. Najprije je dao pregled političkih događaja, uz naglasak da je to ipak bilo razdoblje vijeća i sabora, gdje je plemstvo djelovalo kroz institucionalne kanale. Kako su i suvremenici i moderni istraživači uvijek naglašavali slabost kraljevskih financija, posve suprotno razdoblju vladavine Matijaša Korvina, Rady naglašava da je pitanje puno kompleksnije. Prvo i osnovno, mnoštvo je plemstva bilo oslobođeno poreza zbog toga što su se nekoć u prošlosti borili za krunu, čime je težina financiranja države pala na plemstvo. I zakoni koji se donose u daljnjem tekstu identificirali su da je glavni problem kraljevskih prihoda bilo njihovo rasipavanje. Potporu gradova i trgovaca većinom nisu ni mogli očekivati, tim više jer je mnoštvo poduzetnika dolazilo iz stranih zemalja te su uvijek mogli povući svoj kapital i vratiti se u svoje zemlje. Radilo se na poreznoj reformi, posebice dvadesetih godina 16. stoljeća, zamjenom novca te propitivanjem izuzetosti plemstva od njezina plaćanja. Naglasak je isto tako stavljen na organizaciju vojske, koja je trebala počivati na lokalnoj razini od koje je i većinski trebala biti financirana. Razmatra i nastanak, odnosno strukturu kraljevskih vijeća, uz napomenu da je to bilo razdoblje nastanka nasljednog barunstva. Na seljaštvu je počivao teret *subsidiiuma*, stoga ne čudi da je to bilo razdoblje velikih seljačkih nemira. Od sredine 15. stoljeća na saboru su mogli sudjelovati mnogi plemići, a sami su ih kraljevi koristili kao forume za političke diskusije u svoju korist, prisljavajući kraljevsko vijeće na provođenje inače neodgovarajućih odluka. Objašnjava i kako su se u praksi najvjerojatnije na tim saborima donosili dekreti.

Glavni dio rada čini kritičko dvojezično izdanje zakona. Oni su uvijek popraćeni bilješkom kako bi uputili korisnika na događaj, pojedinca, ili neku specifičnost. Kako je riječ o razdoblju kada je održano preko četrdeset sabora, i dok neke od odluka nisu ostale sačuvane, morali su raditi selekciju u izdanju. Stoga je cjeloviti latinski tekst svih sačuvanih dekreta objavljen na CD-ROM-u pridodanom izdanju. Njihovu je transkripciju učinio Ferenc Döry, prema raznim rukopisima, odnosno, kopijama zakona. Prije samog kritičkog izdanja, priređivači donose i popis sabora i njihovih odluka. Sigurno će daljnja istraživanja potvrditi neke pretpostavke, kao što to čini primjerice podatak iz arhiva u Sibiu kojeg je nedavno pronašao Martyn Rady da se poslao poziv za sabor u Ostrogonu 1510. godine.

Radi boljeg snalaženja u knjizi, znanstveni aparat čine i indeksi te usporedni popis varijanata imena mjesta. U svakom slučaju, najbolji je dodatak zasigurno glosar koji se odnosi na sve sveske serije, a bavi se specifičnim zakonskim pitanjima, institucijama, ili jednostavno pojmovima. Na korice je utisnuta i karta Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva na početku 16. stoljeća, sa svim ucrtanim mjestima održanih sabora u razdoblju Jagelovića.

U istraživanjima hrvatskih povjesničara cijela serija općenito se dovoljno ne koristi. Donekle to jedino ne vrijedi za Tripartit. Nažalost, i manjak je istraživača koji obrađuju taj period. Ova bi zbirka izvora, referirajući se često i na područje Slavonije, mogla biti poticaj za revalorizaciju razdoblja Jagelovića koji se u staroj historiografiji opisuju mlako, zbunjeno, i krajnje nezainteresirano za područje hrvatskih povijesnih zemljama. Poticaj bi mogla i biti činjenica da su ti zakoni prevedeni na moderan (engleski) jezik, koji bi trebao olakšati potencijalne nedoumice oko prijevoda ili shvaćanja pojedinih termina iz originalnog teksta. Uostalom, i broja pomagala služe lakšem snalaženju. Na kraju, valja spomenuti i kako je János M. Bak napisao duhovit završetak za cijelu seriju, osvrćući se na mnoštvo suradnika koji su bili uključeni u projekt, ali donekle i na činjenicu da je unatoč svojim godinama, izgurao do kraja: "the cap-

tain is leaving ship last – not a sinking one but rather one that has reached its port of call”. Sama je serija služila i kao nadahnuće, i kao odlična komparativna baza za sljedeći projekt, na kojem će sudjelovali i djelatnici našeg Odsjeka, u suradnji s priređivačima DRMH-a, o hrvatskim srednjovjekovnim zakonima, slijedeći principe kritičkog priređivanja dvojezičnog izdanja pravnih tekstova, koje su visoko postavili za sljedeće pothvate.

Suzana Miljan

Antun Vrančić, *Historiografski fragmenti*, preveo Šime Demo, uvodnu studiju i bilješke priredila Castilia Manea-Grgin, Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić”, Šibenik 2014., 323 str.

Objavlivanjem *Historiografskih fragmenata* Antuna Vrančića Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić” iz Šibenika pred čitateljstvo donosi vrijedno svjedočanstvo o historiografskom radu tog znamenitog šibenskog humanista i crkvenog velikodostojnika. Živeći u turbulentnim povijesnim vremenima Vrančić je bio svjedokom ili sudionikom zbivanja koja su za kasnorenesansnu Europu i razjedinjene hrvatske zemlje u teritorijalnom, političkom i vjerskom smislu značile prekretnicu. U takvim je okolnostima historiografija kao djelatna sastavnica renesansnih *studia humanitatis* bila idealna platforma za historiografske argumentacije i promišljanja o aktualnim zbivanjima, u čemu se i ogleda doprinos Vrančićevih povijesnih spisa.

Nakon Novakovićevo i Dukatovog cjelovitog ili djelomičnog prijevoda triju spisa iz Vrančićevog historiografskog opusa (*Otkako je počelo propadati kraljevstvo ugarsko, Komentar o životu i djelima Jurja Utišenića, zvanog brat i O položaju Erdelja, Moldavije i Vlaške*), ovo izdanje donosi cjeloviti prijevod na hrvatski kompilacije od dvanaest izabranih tekstova i nekoliko kraćih ulomaka povijesnih spisa, čiji je autor najvjerojatnije Antun Vrančić. Historiografski spisi Antuna Vrančića u cijelosti su prethodno objelodanjeni sredinom 19. i 20. stoljeća u Mađarskoj u izdanjima: *Verancsics Antal, m. kir. Helytartó, esztergomi éresek, összes munkái* (Monumenta Hungariae historica. Scriptores II, Pest, 1857.) i *Antal Verancsics, Expeditionis Solymani in Moldaviam et Transsylvaniam libri duo. De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae liber tertius* (Budapest, 1944.). Autor prijevoda na hrvatski (71-265) je Šime Demo, uvodnu studiju (7-70) i bilješke uz prijevod izradila je Castilia Manea-Grgin, a izdanje prati iscrpni tumač imena mjesta i osoba (275-306) te kazalo (307-321) koje su zajedno izradili njegovi priređivači.

Vrančićevi povijesni ulomci velikim su dijelom odraz ključnih političkih zbivanja 16. stoljeća te ih stoga i valja iščitavati u kontekstu sve žešćih osmanlijskih prodora ka zapadnoj Europi, pada Beograda, sloma Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva nakon Mohačke bitke, te duboke političke podjele i previranja između Habsburgovaca i Zapolje. Uvodna studija osim povijesnog konteksta donosi pregled najvažnijih biografskih podataka o Antunu Vrančiću, uglavnom prema radovima I. Kukuljevića Sakcinskog, M. Birnbaum, D. Novakovića i V. Vratovića (8-18). Zasebno poglavlje posvećeno je fizičkom opisu i likovnim prikazima Antuna Vrančića, među ostalim i onome znamenitog šibenskog bakroresca Martina Kolunića Rote (18-20).

Glavnina uvodne studije bavi se Vrančićevim spisateljskim opusom (20-70), razmatrajući zasebno poeziju, korespondenciju, govore, crkvena djela i naposljetku povijesne tekstove predstavljene u ovome izdanju. Čitatelju koji možda nije podrobnije upoznat s cjelokupnim opusom Antuna Vrančića uvodni će tekst Castilije Manea-Grgin pojasniti fokus njegovih spisateljskih interesa, dajući publici na znanje da je povijesna tematika, osobito osmansko pitanje i odnos spram Habsburgovaca, uvelike zaokupljala tog šibenskog humanista, pa čak i onda kada je pisao pjesme, pisma ili govore. Unatoč tome što Antun Vrančić po svojoj primarnoj vokaciji nije historiograf, njegovi povijesni spisi zadovoljavaju standard hrvatske humanističke historiografije, dok eventualne nedostatke nadoknađuju autentični opisi povijesnih zbivanja i susreta s onodobnim uglednicima kojima je osobno svjedočio.